

Toezichthouders spelen een cruciale rol in het waarborgen van de naleving van wetten en regels door burgers en organisaties. Voor een effectieve uitvoering van hun wettelijke taken zijn zij vaak afhankelijk van informatie die door burgers en/of bedrijven wordt aangeleverd (Baldwin et al., 2011; Braithwaite, 2008). Burgers leveren bijvoorbeeld informatie aan over henzelf als ze object van toezicht zijn bij bijvoorbeeld een vergunningaanvraag, of bijvoorbeeld bij een inspectiebezoek van het bedrijf waar ze werken of waarvan ze eigenaar zijn. Ook kunnen burgers en bedrijven toezichthouders op eigen initiatief informeren over mogelijke overtredingen, fraude of andere misstanden. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld meldingen van milieuschade, belastingontduiking, of misbruik van zorggelden. Toezichthouders kunnen ook informatie over individuele burgers of bedrijven verkrijgen via nieuwe technologische of sociale ontwikkelingen (Dworkin & Baucus, 1998; Near & Miceli, 1996), bijvoorbeeld via algoritme-gestuurd toezicht of gezichtsherkenning in het publieke domein.

Dergelijke informatie helpt bij het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving, maar maakt ook risico-gebaseerd toezicht op een sector of onder toezicht gestelde mogelijk (Baldwin et al., 2011; Hutter, 2005). Op basis van risico-inschattingen kunnen toezichthouders kortom hun werkzaamheden effectiever en efficiënter uitvoeren. Informatie van burgers is dus op verschillende manieren belangrijk voor het uitoefenen van de taak van toezichthouders.

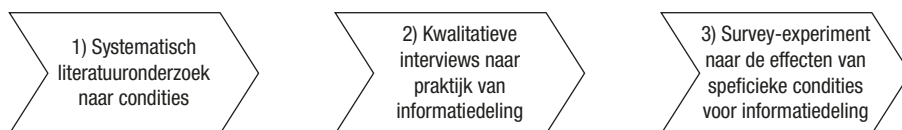
In dit onderzoek analyseren wij wanneer burgers bereid zijn informatie te delen met toezichthouders. Wij zijn geïnteresseerd in het identificeren van voorwaarden of condities die bepalen wanneer burgers wel of niet bereid zijn om informatie te delen met toezichthouders en hoe die voorwaarden de (mate van) bereidheid beïnvloeden. Daartoe hebben we de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Onder welke condities zijn burgers bereid om informatie met toezichthouders te delen?

Om deze onderzoeksvraag goed te kunnen beantwoorden delen wij het onderzoek op in drie deelstudies, die elk een eigen deelvraag beantwoorden met behulp van verschillende methodologische benaderingen (zie Figuur 1).

1. Wat is er tot nu toe in de wetenschappelijke literatuur bekend over de condities waaronder burgers bereid zijn informatie met toezichthouders te delen?
2. Wat voor informatie delen burgers in de praktijk met toezichthouders, op welke wijze wordt dit gedaan en welke omstandigheden spelen daarbij een belangrijke rol?
3. Wat is het effect van specifieke condities op de bereidheid van burgers om informatie met toezichthouders te delen?

Figuur 1. Weergave van de onderzoeksopzet

Deelstudie 1

In deze deelstudie staat de vraag centraal: Wat is er tot nu toe in de wetenschappelijke literatuur bekend over de condities waaronder burgers bereid zijn informatie met toezichthouders te delen? We beantwoorden deze deelvraag door middel van een literatuuronderzoek. Hiervoor maken we gebruik van een AI-tool die ons helpt om relevante literatuur te identificeren. We doen hiervan verslag in hoofdstuk 2.

Deelstudie 2

In de tweede deelstudie gaan we op zoek naar een antwoord op de vraag: Wat voor informatie delen burgers in de praktijk met toezichthouders, op welke wijze wordt dit gedaan en welke omstandigheden spelen daarbij een belangrijke rol? Hiervoor hebben we interviews afgenomen met 21 medewerkers, werkzaam bij toezichthouders in verschillende beleidssectoren. Op deze manier kunnen we de informatie uit de wetenschappelijke literatuur vergelijken met de dagelijkse praktijk; komen dezelfde voorwaarden naar voren waaronder burgers bereid zijn om informatie te delen? Verder kunnen we al een aantal *best practices* destilleren uit de ervaringen van de verschillende toezichthouders. Tot slot gebruiken we de kennis uit de interviews voor het opstellen van levensechte vignetten, die we in het experiment in deelstudie 3 zullen gebruiken. Hoofdstuk 3 beschrijft de uitkomsten van de analyse van de interviews.

Deelstudie 3

Voor de derde deelstudie hebben we een experiment ontworpen dat met behulp van een vragenlijst is afgenomen bij een grote groep (> 1600) burgers (hoofdstuk 5). In dit experiment krijgen de respondenten een aantal situaties voorgelegd waarin wordt gevraagd naar hun bereidheid om informatie te delen met een toezichthouder. In deze situaties zijn verschillende combinaties van condities verwerkt, waarvan we op basis van de literatuur en interviews verwachten dat deze een rol spelen bij de beslissing van burgers om informatie wel of niet te delen. Verder vragen we nog naar een aantal kenmerken van de respondenten

waarvan we vermoeden dat die ook een rol zouden kunnen spelen. Met al deze informatie kunnen we op een heel systematische manier antwoord geven op de vraag: Wat is het effect van specifieke condities op de bereidheid van burgers om informatie met toezichthouders te delen? Als we meer weten over wat toezichthouders kunnen doen om de bereidheid van burgers om informatie te delen te vergroten, kunnen toezichthouders hun taak nog beter uitoefenen. Daarvoor zullen we in het slothoofdstuk ook enkele aanbevelingen formuleren.

LEESWIJZER

In de volgende hoofdstukken doen we verslag van de eerste twee deelstudies: de literatuurstudie (hoofdstuk 2) en de interviews (hoofdstuk 3). Op basis van de informatie uit die twee deelstudies stellen we een tussenbalans op (hoofdstuk 4): welke condities lijken nu het meest belangrijk voor de bereidheid van burgers om informatie te delen met toezichthouders? Op basis van die tussenbalans weten we wat we in het experiment willen gaan toetsen. In hoofdstuk 5 beschrijven we de opzet van het experiment. In het laatste en zesde hoofdstuk bespreken we de bevindingen van het onderzoek inclusief het verloop van het onderzoek, en we trekken conclusies en doen we enkele aanbevelingen.

In dit hoofdstuk inventariseren en synthetiseren we wat er in de wetenschappelijke literatuur bekend is over de factoren die bijdragen aan de bereidheid van burgers en bedrijven om informatie te delen met de overheid. Hoewel er al eerder onderzoek is gedaan naar concrete voorspellers van bereidheid voor informatiedeling met de overheid (bijvoorbeeld vertrouwen in de overheid of angst voor reputatieschade), blijft een systematische analyse tot nu toe uit. Om deze lacune in de academische literatuur te vullen en om toezichthouders meer inzicht te geven in bepalende factoren stellen we de volgende onderzoeksvraag:

Wat is er in de academische literatuur bekend over de factoren die bijdragen aan de bereidheid van burgers en bedrijven om informatie met de overheid te delen?

Een initiële blik op de literatuur laat zien dat **vertrouwen** in de toezichthouder belangrijk kan zijn bij de beslissing om al dan niet informatie te delen (Levi & Stoker, 2000). Ook zijn er bronnen die melden dat als burgers en bedrijven **het gevoel hebben eerlijk behandeld te worden** (wat in de literatuur als *procedural justice* bekend staat), ze ook sneller meewerken (Tyler, 2006). Voorts zijn er ook bronnen die wijzen op **het gemak van het aanleveren van informatie** (Su & Ni, 2018), en bijvoorbeeld bronnen die stellen dat burgers en bedrijven vaak een **impliciete of expliciete kosten-batenanalyse vanuit hun eigenbelang** maken; hierbij leidt het delen van informatie bijvoorbeeld tot een snellere afhandeling van bijvoorbeeld een vergunningaanvraag of financiële voordelen (Murphy, 2004; Tyler & Huo, 2002).

Er bestaan echter enkele lacunes in de bestaande literatuur. Er zijn voor zover we weten geen overzichtswerken of meta-analyses op dit thema in de context van toezicht.¹ De bestaande academische literatuur is verspreid over verschillende vakgebieden zoals management, recht en psychologie, waar steeds een

1 Voor de selectie van literatuur is heel specifiek en selectief gekeken naar het delen van informatie met de overheid. Literatuur over bijvoorbeeld *whistle blowing* (klokkenluiders) zou inzichten kunnen bieden. Deze literatuur gaat over naleving, integriteit en specifiek het delen van misstanden. Verder zou literatuur over bijvoorbeeld *tax compliance* (naleving) relevant kunnen zijn, maar dat gaat vooral over betaalgedrag.